S. Erstikis. Iš knygos „Trupinėliai laisvės žiburiui", Vilnius, 2010, p. 64.

STEPONAS ERSTIKIS-*PATAŠONAS*

1920 03 03–1959 (1960) (?)

Steponas Erstikis gimė 1920 m. kovo 3 d. Šiaulių aps. Kruopių vls. Padarbių k. Antano Erstikio ir Emilijos Bukaitės-Erstikienės šeimoje. Kartu augo keturios seserys: Emilija, Antanina, Zuzana ir Elena. Vaikai nuo mažumės buvo pratinami prie ūkio darbų.

S. Erstikis mokėsi Papilės vls. Žvyrelės pradžios mokykloje, vėliau mokslus tęsė Kruopių pradžios mokykloje, kur baigė penktą ir šeštą skyrius. Įstojo mokytis į Mažeikių aps. Akmenės vls. Dabikinės žemės ūkio mokyklą. Besimokydamas šioje mokykloje, S. Erstikis tėviškėje užveisė sodą: pasodino vaismedžių, vyšnių ir uogakrūmių. Bandė auginti pomidorus, kurių dar nebuvo matę šio krašto gyventojai. Svajojo mokslus tęsti Žemės ūkio akademijoje.

Pirmosios sovietų okupacijos metu 1941 m. birželio 14 d. vykdyti pirmieji lietuvių trėmimai neaplenkė ir Kruopių. Miestelio gyventojai buvo sukrėsti. Prasidėjęs Vokietijos–SSRS karas paskatino veikti patriotiškai nusiteikusius lietuvius. Prasidėjo Birželio sukilimas. Jis vyko ir Kruopiuose. Vienu iš sukilimo dalyvių buvo ir S. Erstikis. 1941 m. birželio 27 d. Papilės apylinkėse besitraukiantys raudonarmiečiai nužudė kruopiškius Birželio sukilėlius Vladą Adomaitį, Antaną Morkų ir Joną Šlaustą, taip pat Kruopių kleboną Benediktą Vanagą. S. Erstikis irgi buvo suimtas, tačiau sugebėjo išsisukti ir buvo paleistas. Vokiečių okupacijos metu jis dalyvavo Kruopiuose veikusioje antinacinėje organizacijoje.

1945 m., prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, S. Erstikis kartu su draugu Jonu Varnecku traukiniu važiavo į Dotnuvą (Kėdainių aps.) stoti į Žemės ūkio akademiją. Tačiau iš traukinio teko sprukti, nes jau buvo sekamas. Grįžęs namo troboje po virtuvės grindimis įsirengė bunkerį. Kadangi S. Erstikio visur ieškojo stribai, jis netrukus susisiekė su miškuose besislapstančiais vyrais ir tapo Genio rinktinės, nuo 1946 m. rugsėjo 12 d. tapusios Jungtinės Kęstučio apygardos dalimi, Vinkšnos būrio partizanu. 1945 m. lapkričio mėn. dalyvavo Girkančių miško kautynėse.

1948 m. balandžio 1 d. įkūrus Prisikėlimo apygardą, S. Erstikis tapo šios apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės Simono Daukanto tėvūnijos, veikusios Mažeikių aps. Akmenės ir Šiaulių aps. Gruzdžių, Kruopių ir Kuršėnų valsčiuose, štabo viršininku. 1950 m. spalio 10 d. žuvus tėvūnijos vadui Antanui Jokubauskui-*Perkūnui*, laikinai ėjo tėvūnijos vado pareigas. 1951 m. gegužės 13 d. Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės vado Boleslovo Kriščiūno-*Puntuko* įsakymu S. Erstikis buvo paskirtas Juozapavičiaus tėvūnijos, į kurią buvo įtraukti likę gyvi šios rinktinės Partizano Tautvydo ir Simono Daukanto tėvūnijų partizanai, vadu. Tėvūnija veikė Šiaulių r. Gruzdžių apylinkėje, Žagarės r. ir dalyje Joniškio r. Skaistgirio apylinkės.

1951–1952 m. dėl sovietų represinių struktūrų vykdomų karinių operacijų ir agentų smogikų veiklos žuvo daug Prisikėlimo apygardos štabo pareigūnų ir partizanų, todėl Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų srities vadovybė nutarė panaikinti apygardą. Išlikęs gyvas Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės Visuomeninės dalies viršininkas Alfonsas Padirvinskis-*Žilvitis* dar bandė atkurti rinktinės štabą ir siūlė Žemaičių apygardos vadui Vladui Montvydui-*Žemaičiui* rinktinės vadu skirti S. Erstikį. Pastarasis liepos mėn. susitiko su V. Montvydu. Buvo nutarta nebeatkurti Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės, o Juozapavičiaus tėvūniją, kaip atskirą vienetą, įtraukti į Žemaičių apygardos Šatrijos rinktinę.

1954 m. partizanus S. Erstikį-*Patašoną*, Kostą Liuberskį-*Žvainį* ir vos prieš metus pradėjusį partizanauti Julių Adomaitį-*Erdvilą* stebėjo ir sekė MGB agentai. Partizanai ne kartą buvo su jais susidūrę, tačiau sugebėdavo atsitraukti iš pavojingų situacijų. Tam padėjo ir S. Erstikio mokytas šuo Niuris.

1955 m. rugsėjo 4 d. partizanų rėmėjas, MGB agentas Adolfas Šliažas iš Laumakių k., Šiaulių r., „pavaišino" partizanus blyneliais su medumi. Apnuodytiems partizanams tąkart pavyko išsigelbėti: tolyn nuo pavojingos vietos S. Erstikį ir K. Liuberskį nutempė J. Adomaitis. Saugumiečiai partizanų nesurado, tik susirinko jų išmėtytus daiktus: šovinius, užrašus, spaudą ir *Erdvilo* rašytą dienoraštį.

Po apsinuodijimo partizanų trijulės keliai išsiskyrė. S. Erstikis daugiau laikėsi miškuose ir kaimuose prie tėviškės. Gyveno pas ryšininkę, tačiau 1956 m. pavasarį iš jos išėjo. Iki 1959 m. pavasario slapstėsi Akmenės r. Rudausių k., vėliau – Šiaulių r. Semėniškių k.

1955–1957 m. žiemą K. Liuberskis ir J. Adomaitis slapstėsi Latvijoje, Duobelės r., Ilgos vienkiemyje pas Liuciją Lukošiūnienę. Lukošiūnus partizanai aplankė ir 1958 m.

Partizanų garbei reikia pasakyti, kad, nors ir likę vieni, jie nenusileido iki plėšikautojų lygio, o remiami ištikimiausiųjų ir drąsiausiųjų stengėsi palaikyti pasipriešinimo dvasią, daryti tai, kas buvo įmanoma jų trijų pajėgomis: net iki 1956 m. leido laikraštėlį „Partizanų šūviams aidint", kuriame S. Erstikis pasirašinėjo literatūriniu *Linguonėlio*, o K. Liuberskis – *Rinvydo* slapyvardžiais. Trūkstant partizanų sąjūdžio spaudos, kaip tik S. Erstikiui kilo idėja leisti periodinę spaudą savo tėvūnijoje. Jis ir K. Liuberskis buvo pagrindiniai leidėjai, redaktoriai ir rašytojai. Laikraštėlis buvo vienas iš paskutinių partizaninio judėjimo periodinių leidinių, kurio išėjo net 19 numerių.

Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos partizanai švenčia Antanines. 1951 m. birželis. Joniškio r. Tyrelio miškas. Iš kairės: Ąžuolo būrio partizanas Mečislovas Rudnickas-*Birutis*, Juozas Kumpis-*Arnas*, Juozapas Padirvinskis-*Šermukšnis*, Ąžuolo būrio Ūkio dalies viršininkas Edmundas Trinka-*Briedis*, Cvirkos būrio partizanas Antanas Satkus-*Starkus*, tėvūnijos štabo viršininkas Algirdas Trinka-*Algis*, neatpažintas, Vaclovas Rudnickas-*Birštonas*, Ąžuolo būrio vadas Antanas Virbickas-*Bijūnas*, tėvūnijos vadas S. Erstikis-*Patašonas*, Ąžuolo būrio partizanas Ernestas Putnevičius-*Adomas*, neatpažintas, Cvirkos būrio partizanas Rokas Ramanauskas-*Žvejys*, Pranciškus Rudnickas-*Skydas*. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

Prisikėlimo apygardos Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinės Juozapavičiaus tėvūnijos vadas S. Erstikis-*Patašonas* (kairėje) ir Kostas Liuberskis-*Žvainys* (dešinėje). *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

1952 m. laikraštėlio „Partizanų šūviams aidint" Nr. 1 faksimilė. *Iš Okupacijų ir laisvės kovų muziejaus rinkinių*

Kryžius Padarbių kaimo žmonėms, žuvusiems partizaniniame judėjime ir sovietų lageriuose, mirusiems tremtyje, atminti. Akmenės r. Naujosios Akmenės kaimiškoji sen. Padarbių k. Kruopių–Papilės vieškelio dešinė. Pastatytas 1991 m. A. Malinauskaitės nuotr., 1994 ir 1999 m.

1958 m. rugsėjo 19 d. Žagarės r., Žeimių miške, netoli tėviškės Biliūnų kaime, KGB agentai-smogikai (tarp jų buvo Bronius Kalytis (Viater) – agentas „Ramojus") nušovė J. Adomaitį. 1960 m. buvo paskelbta sąjunginė S. Erstikio ir K. Liuberskio paieška. 1964 m. MGB užvedė baudžiamąją bylą, kurioje kaupė visus duomenis apie šiuos dingusius be žinios partizanus.

K. Liuberskį nušovė KGB 1969 m. spalio 2 d. Akmenės r. Menčių ir Liepkalnio k. apylinkėse. Apklausti Akmenės r. Rudausių k. gyventojai Pranas ir Paulina Serapinai pasakojo, kad S. Erstikis atėjo pas juos 1955 m. rudenį. Jo galva buvo stipriai sužalota (atrodė, kad sutrupintas pakaušio kaulas). S. Erstikis paprašė perrišti galvą ir leisti pasilikti tvarte pagyventi, nes ketino ten žiemai išsikasti bunkerį. Išbuvęs porą savaičių jautėsi labai prastai. Sakė, kad gyvas nepasiduosiąs (turėjo nuodų). Daug rašė. Minėjo, kad užkasęs butelį su dokumentais ir žinutę apie save. Po poros savaičių vieną vakarą dingo. Nors saugumiečiai apklausė daugybę žmonių, nieko konkretaus nesužinojo. Deja, kol kas nieko nėra žinoma, kur ir kada S. Erstikis žuvo ar mirė, o gal buvo nužudytas žmonių, pas kuriuos slapstėsi.

S. Erstikio sesuo Elena Erstikytė-Pričinienė atkakliai ieškojo brolio palaikų. 1994 m. ieškota Semeniškių k. buvusios O. Bronušo daržinės vietoje, tačiau nieko nerasta. 2010 m., remiantis dar vienų liudininkų atsiminimais, palaikų bandyta ieškoti Akmenės r. Kruopių sen. Gerkiškių k. senosiose kapinėse. Tačiau ir čia nieko nerasta.

1946 m., kai S. Erstikio pasodintos vyšnios jau davė pirmąjį derlių, jo tėvams ir seserims Antaninai, Zuzanai ir Elenai teko pasitraukti į Latviją, nes jie buvo pirmieji tremiamųjų sąraše. 1951 m. rugsėjo 19 d. visi buvo ištremti į Irkutsko sr. Tiretės r. Chanžinovo gyvenvietę. Iš tremties grįžo 1960 m.

1999 m. rugpjūčio 17 d. S. Erstikiui pripažintas kario savanorio statusas, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro 1999 m. spalio 11 d. įsakymu jam suteiktas kapitono laipsnis, Lietuvos Respublikos Prezidento 2001 m. gegužės 15 dekretu jis apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu, o 2009 m. lapkričio 17 d. dekretu – Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi (po mirties).

Parengė Rūta Trimonienė